

Hayvanlar Dünyasının Minikleri

Serçeler

Evserçesi, bataklık serçesi, dağ serçesi, kaya serçesi gibi türler serçegiller ailesinin en çok tanınanları. Biz de bu türler arasında hemen her gün karşılaştığımız, evimizin çevresinde yaz kış dolaşan, uçan, çoğu zaman penceremizin kenarına konan evserçelerini tanıyacağız.

Her yıl milyonlarca kuş, kışı geçirmek için sıcak yerlere göç eder. Evserçeleriye, kış geldiğinde göç etmeyen, yerli kuşlar. Elbette kış geldiğinde onlar da soğuklardan etkilenirler, üşürler. Neyse ki, tüylerinin sık yapısı ve bedenlerinin birtakım özellikleri onları kışın soğuğundan koruyor. Kış geldiğinde en çok besin bulma zorluğu yüzünden bitkin düşüyorlar. Ancak, kimi zaman bu zorlukları, insanların yardımıyla aşıbiliyorlar. Pencerele-

rin önlerine, balkonlara bırakılan ekmek kırıntıları onlar için biraz da olsa bir besin desteği sağlıyor.

Evserçeleri, kutuplar hariç tüm dünyada yaşarlar. Bulundukları ülkelerin yerli kuşlarından oldukları gibi, insanlar onları taşıdıklarından da değişik bölgelere yayılmışlar. Örneğin, 1851'de, İngiltere'den ABD'ye getirilen 100 kuş, Brooklyn ve New York'ta serbest bırakılmışlar. Böylece New Yorklular da evserçesiyle tanışmışlar. Evserçele-

ri, insan eliyle değişime uğratılmış yerlerde, yani çiftliklerde, köylerde, tarlalarda ve kentlerde yaşamlarını sürdürüyorlar. Onlara, ormanlık bölgelerde, çöllerde ve otlaklarda rastlamıyoruz. Bu da onların asla insandan uzak yerlerde yaşamadıklarını gösteriyor.

Evserçesinin fiziksel özelliklerine gelince. Boyu 145 mm, kanatları 75-85 mm ve ağırlığı 23-35 gr. Erkek evserçesinde başın tepesi külrengi-gri, çevresi kestanene rengi. Sırt tarafı kahverengi - siyah boyuna çizgili. Karın tarafıysa beyaz. Çene ve gerdanı da beyaz ve alt taraflarında siyah benekler var. Gaga, sonbaharda ve kışın kahverengi, ilkbaharda ve yazın siyah. Dişi evserçesinin başı düz renkli, yani külrenginde. Gerdanında siyah renkte benekler de yok. Karın tarafı kül rengi gri ve gagasının rengi yıl boyunca hep aynı renkte: Kahverengi.

Evserçeleri, tek eşli kuşlar. şubat-mayıs ayları arasında, duvar aralarına, çalıların, ağaçların dallarına, çöp, kâğıt, sap parçaları, sicim, kuş tüyleri gibi nesneler kullanarak yuvalar yaparlar. Ara sıra da açıkgozlük yapıp başka kuşların yuvalarına sahip çıkmak isterler. Özellikle de kırlangıç yuvalarına yerleşmeye çalışırlar.

Evserçeleri, yuva yapmak için yaprak dökene ağaçları ve çam ağaçlarını seçerler. Mart, nisan aylarında dişi serçe, eşiyle birlikte hazırladığı yuvaya 1 - 8 yumurta bırakır. Dişi ve erkek serçe, sırayla kuluçkaya yatarlar. Kuluçka döneminde bitkisel besinlerle beslenirler, yavrularını besledikleri

dönemdeyse hayvansal besinlerden de tüketirler. Yavrular, yumurtadan 10 - 14 günde çıkar. Anne ve baba, yavrularına birlikte bakarlar.

Kursaklarında biriktirdikleri besinleri, kusarak yavrularına yedirirler. Yavru evserçeleri, 16 gün sonra uçmaya başlarlar. En çok da sert, çok büyük olmayan ve unu bol taneleri, tohumları, tomurcukları, meyveleri ve böcekleri yemeyi severler. Olgunlaştıklarında kimi zaman küçük kuşların yumurtalarını yedikleri de olur. Yařam süreleri 13 yıldır.

Evserçeleri yerdeyken yürüyemez, ayaklarını bitişik tutar ve öne doğru sıçrayarak ilerlerler. Boylarına göre çok uzun mesafelerde sıçrayabilirler. Onların sıçrayışlarını taklit etmek istersek, bir sıçrayışta metrelerce ilerleyebilmemiz gerekir.

Hızlı uçamazlar ve saatte en fazla 40 km yol alabilirler. Yerden kuvvet aldıktan sonra çok hafif bir eğimle yavaşça havalanırlar. Havada fazla kalmaktan da hoşlanmazlar. Besinlerini yerde bul-

Serçelerin nüfusu, ülkemizde de çok fazla. Türkiye'de 30 milyon üzerinde (15 milyon çift), değişik türden serçe bulunduğu düşünülüyor.

dukları için, toprakta dolaşmayı yeğlerler. Tohum yemeye özgü kısa, ama güçlü gagalarıyla besinleri alıp hızla uzaklaşırlar. Tarlalardaki ürünlerin tohumlarını yiyerek zarar verebilirler. Bu yüzden çiftçiler, serçeleri ve diğer kuşları kaçırmak amacıyla, tarlalarına korkuluk dikerler.

Evserçeleri, ilginç davranışları olan kuşlardan. "Karar alma" ve "işbirliği yapma" gibi davranışları onlarda gözlemleyebilirsiniz. Aynı zamanda dav-

kenin büyüklüğüne bağlı olarak daha da artıyor. Örneğin, parkta bir kedinin saldırısına uğrayıp canını zor kurtaran bir serçe, aynı parka gelmeyi sürdürüyor. Ancak, hemen korkup kaçmıyor ve daha dikkatli davranıyor. Parka geldiğinde kediyi görmese de, çevresini sürekli gözlüyor, yerde gördüğü ekmek parçalarını yemek için hemen harekete geçmiyor. Gerekli gördüğünde, kendisine özgü cıvıtlı ötüşleriyle arkadaşlarını yanına çağırıyor. Onun ötüşünü duyan çevredeki serçeler, bir süre sonra bulunduğu yere geliyorlar. Daha sonra hepsi birden "çimenlerin üzerine konarak ekmek parçalarını yiyebiliriz" kararını alarak harekete geçiyorlar. Böylece, çağrıyı yapan serçe, tehlikeyi fark edebilecek gözlerin sayısını artırarak kendini güvence altına alıyor. Yanına çağırdığı diğer serçeler, aynı zamanda besinini paylaştığı ortaklar anlamına geliyor. Dolayısıyla, tehlikeyi erken fark etmeye göre yiyeceğini paylaşmanın yararlarını ve

ranışları çok ölçülü ve tehlikelere karşı önlem alabiliyorlar. Araştırmacıların gözlemlerine göre, serçeler, daha önce yaşadıkları tehlikeleri unutmu-
yorlar. Bu nedenle de tehlikeleri aza indirmek için önlem alabiliyorlar. Tehlikeler karşısında bir araya toplanıp sayılarını artırarak kendilerini koruyorlar. Yaklaşan bir tehlike karşısında, kuralsız olarak yüksek sesle ve uzatmalı ötüşlerle toplanma çağrısı yapıyorlar. Ötüşleri, "çip ya da çisik, çisik" seslerinden oluşuyor. Ötüş sayısı arttıkça, çağrıya katılan kuşların sayısı da artıyor. Ötüş şiddeti, tehli-

zararlarını tartıp dengeliyor. Zaten yaşamda kalabilmek için böyle yapmak zorunda. Bilimadamları, yiyecek gereksinimi fazla olduğunda, özellikle soğuk havalarda serçelerin beslenme öncesinde daha az öttüğünü ve daha az ortak çağırdığını belirlemişler. Yani serçeler çok aç olduklarında, yiyeceklerine ortak istemiyorlar. Yaşamın daha kolay olduğu güzel havalardaysa tehlikelere karşı daha dikkatli. Bu durumda ortak sayısının artmasında sakınca görmüyorlar.

Serçeler, buldukları yiyeceğin paylaşmaya

Serçeler ötüşlerindeki tonlamayı ve ötüş süresini belirtmek istedikleri duruma göre değiştiriyorlar. Örneğin, kendisine arkadaş grubu bulmak isteyen bir serçe, kısa kısa ama keskin bir sesle ötüyor. Tehlikeleri haber vermek içinse hep birlikte yüksek sesle, uzun uzun ötüyorlar. Dişisine kur yapan erkek serçeyse, ara vermeden yüksek sesle ötüyor. Bu ötüşü sırasında kendisini dişisine beğendirmek için kabardıkça kabarıyor. Bu sayede çevredeki rakiplerini de korkutuyor. Yavru serçelerse ilk yolcularını yaptıkları sırada, konacak bir yer ararken kısık sesle ötüyorlar.

yetip yetmeyeceğini de kabaca hesaplayabiliyorlar. Eğer yiyecek yalnızca bir kuşa yetebilecek katarsa, başka kuşları oraya çağırmanın bir anlamı olmayacağına karar veriyorlar. Yani serçelerin karar vermelerinde, tehlikenin olup olmaması, çevredeki kuşların sayısı, hava sıcaklığı, besin miktarı gibi etkenler rol oynuyor. Serçeler, bütün bu değişik etkenleri tartıp bir karar veriyorlar.

Evserçeleri, beslenme konusunda olduğu gibi, eş ya da yaşayacak yer seçimi konusunda da kararlar alıyorlar. Erkek serçe, dişisiyle birlikte kuracağı yuvanın güvenli bir yerde olmasına çok dikkat

galar, karşılıklı olarak, keskin ve kesik bağırma sesleriyle başlıyor. Kavga sırasında, başlarını birbirlerine uzatarak kısık sesler çıkıyorlar. Boyun ve kuyruk tüyleri dikleşiyor ve kanatları yanlara hafifçe açılıyor. Dövüş başlıyor. Bu savaşım sonunda, ya bölgesini savunan erkek serçe ya da rakip erkek serçe galip geliyor. Yenilen oradan uzaklaşıyor. Yeneninse, bu kez dişisine yuvayı beğendirmesi gerekiyor. Bu amaçla kur yapmaya başlıyor. Dişinin kendisine sunulan yuvaya sıklıkla girip çıkması ve yuvada daha uzun süre kalması “yuvayı kabul ettim” anlamına geliyor. Sonra birbirini kabullenen dişi ve erkek ser-

ediyor. Kurulacak yuvanın, yavrulara kolayca besin sağlanabilecek bir yerde olması onlar için çok önemli. Ayrıca yuvanın bulunduğu yerin onlara ait olduğunun diğer serçelere duyurulması da gerekiyor. Erkek serçeler, şubat sonundan mayıs ayına kadar, çevredeki diğer serçelere bu duyuruyu ötüşlerle yapıyorlar. Böylece yuvaya gelecek dişinin ve diğer erkek serçelerin bilgilendirilmesi sağlanıyor. Ancak tüm bunlara karşın, birbirlerinin bölgelerine göz dikenler olabiliyor. Bu durumda erkek serçe, rakipleriyle şiddetli kavgalara tutuşabiliyor. Yapılan kav-

çeler çiftleşerek yeni bireyler dünyaya getiriyorlar.

Anlaşılabileceği gibi, serçelerin dünyasında da yaşamın üç temel kuralı geçerli: Beslenmek, barınmak ve çoğalmak. Varolmayı ve bunun sürekliliğini de, dayanışma yaparak sağlıyorlar.

Gülgün Akbaba

Kaynaklar

http://animaldiversity.ummz.umich.edu/site/accounts/information/Passer_domesticus.html

<http://www.birdsofbritain.co.uk/bird-guide/house-sparrow.htm>

<http://web.uct.ac.za/depts/fitzpatrick/docs/r801.html>

Dawkins, Marian Stamp, “Hayvanların Sessiz Dünyası”, Ankara, 1993. (TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 100)